

Այսպէս կրնանք նկատել երեք արարով երկու խաղեր. մէկուն մէջ՝ առաջին արարը ուրախալի է, երկրորդը չէզոք, երրորդը տխուր: Հոս՝ ամբողջական տպաւորութիւնը տխուր է: Միւսին մէջ՝ առաջին արարը լեցուն է թախծութեամբ, երկրորդը ցոյց կու տայ յոյսի ծագում մը, և երրորդը ուրախալի է, հոս՝ ամբողջական տպաւորութիւնը յաղթական է: Ժամանակի մը ընթացքին զարգացող փորձառութեան մը Արժէքը կ'ստու ունի իր ձգտումէն և եզրակացութեանէն և ոչ թէ իր տարանջատուած փուլերէն:

Ասիկա կը կապուի այն ամենակարեւոր սկզբունքին հետ թէ՛ թէ և անցեալ եղելութիւնները չեն կրնար փոխուիլ, բայց իրենց արժէքը կրնայ փոխուիլ, այնպէս որ չափին ներկայութիւնը աշխարհին մէջ, և և զայրկեանի մը կամ ժամանակի և և շրջանի մը մէջ՝ սկզբունքով, և և փաստ մը չէ՛ ընդգծմ. Ամբողջին կատարեալ բարութեան:

Ասիկա զերագոյն կարեւորութեամբ ներկայացուող նկատողութիւն մըն է, այն սերտ յարաբերակցութեան պատճառաւ որ գոյութիւն ունի Արժէքին և Ամբողջականութեան միջև: Ամէն Արժէքի մէջ, ինչպէս քիչ առաջ ասեանք, Ամբողջականութիւնը՝ յատկանշական գրողն է: Ամբողջականութիւնը՝ Բարբիտ ձեռն իսկ է. այս է «կատարելութիւնը» որուն համար Ս. Թոմաս ակնարկութիւն կ'ընէ այն բառերով զորս նախապէս յիշեցինք. Թէ՛ «Ամէն ինչ բարի է այնչափով՝ որչափով որ գոյութիւն ունի»: Բայց Ամբողջը մեզ համար, Աստուծոյ կամքն է և այդ կամքին ստեղծածը. հետեւաբար Արժէքի ամէն ըմբռնում, սկզբունքով, կրօնական փորձառութիւն մըն է: Hocking կ'ըսէ թէ մեր բնութեան զգայարանային ըմբռնում մէջ, արդէն Աստուծոյ ըմբռնումը կայ: Կը խորհիմ թէ ասիկա ճշմարիտ է: Արդարեւ չկայ Արժէքի ըմբռնում մը որ ներքին առնչութիւն մը չունենայ Աստուծոյ հետ, և չկայ մարդկային փորձառութիւն մը՝ որ բոլորովին զուրկ ըլլայ արժէքէ:

Քրդմ. Ի. Ա. Ղ.

W. TEMPLE

ԱՍՏՈՒՄԱՐԱՐԱՆՆԵՐ

ՍՈՒՐԲ ՀՈԳԻՈՅՆ ԳԱԼԱՓԱՐԸ

ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԱՆԵՍՈՐԱՆՆԵՐ ՄԵՋ

Տեղը Աւեստաբանին մեջ. — Այն համարները Աւեստաբանին, ուր հանդիպումը կ'ընենք Ս. Հոգւոյն եւ հետեւաբար անոր վարդապետութեան, ամէնէն աւելի մաս կը կազմեն Քրիստոսի քարոզներուն, ուր մեր Տէրը իր երկրաւոր կեանքի վախճանին, կը խօսի, կը խրատէ, կը քաջալերէ, և գերագոյն յայտնութիւններ կ'ընէ իր աշակերտներուն և զինք ունկնդրող ամբոխին:

Այս առթիւ յատկանշական է Յովհաննէս Մկրտչի վկայութիւնը Ս. Հոգւոյն, երբ իր և Քրիստոսի մկրտութեան կերպի մասին կը խօսի. «Վկայեաց Յովհաննէս և ասէ, թէ տեսանէի զՀոգին՝ զի իջանէ իւրեւ զաղանի յերկնից, եւ հանգչէր ի վերայ նորա: Եւ ես ոչ գիտէի զնա. այլ որ առաքեացի զիս մկրտել ջրով՝ նա ասաց ցիս, յոյր վերայ տեսանիցես զՀոգին, զի իջանիցէ և հանգչիցէ ի վերայ նորա, նա է որ մկրտէ Հոգւոյն Սրբով» (Ա. 32-33): — Բայց պարզ այս վկայութեանէն աւելի, Աւետարանին մէջ գոյութիւն ունին համարներ որոնք վարդապետական երանգ մը ունին իւրեանց մէջ Ս. Հոգւոյն մասին: Անոնցմէ մին է այն, ուր՝ երբ Քրիստոս բողբոսած իր աշակերտներով, հրաժեշտի իր նախօրեակին, կը քաջալերէ զանոնք ըսելով՝ «Եւ ես աղաչեցի զՀայր, եւ այլ մխիթարիչ տացէ ձեզ. զի ընդ ձեզ բնակեցցի ի յաւիտեան. զՀոգին ճշմարտութեան, զոր աշխարհս ոչ կարէ ընդունիլ. զի ոչ տեսանէ զնա, եւ ոչ ճանաչէ զնա. բայց զուր ճանաչէ զնա, զի առ ձեզ բնակեցցի՝ եւ ընդ ձեզ եղցի» (Ժ. 14-17): Ուրիշ մը՝ նման առիթով ըսուած. «Իսկ մխիթարիչն Հոգին Սուրբ՝ զոր առաքեացէ Հայր յայնուն իմ, նա ուսուսցէ ձեզ զամենայն, և յիշեցուցէ ձեզ զամենայն՝ որ ինչ ասացի ձեզ» (Ժ. 14): Ուրիշ մը՝ «Լաւ է ձեզ՝ եթէ Ես երթամ. զի եթէ Ես ոչ երթայ» մխիթարիչն ոչ եկեսցէ առ ձեզ. ապա եթէ երթամ, առա-

քեցից գնա առ ձեզ» (ԺՁ. 7)։ Վերջապէս, վարդապետականորէն խիստ յատկանշական են հետեւեալ երկու համարները, մին՝ «Բայց յորժամ եկեսցէ մխիթարին, զոր Սո առաքեցից ձեզ ի Հօրէ, զՀոգին ճշմարտութեան՝ որ ի Հօրէ ելանէ, նա վկայեսցէ վասն իմ» (ԺԵ. 26)։ և միւսը՝ «Յորժամ եկեսցէ նա՝ Հոգին ճշմարտութեան, առաջնորդեսցէ ձեզ ամենայն ճշմարտութեամբ։ զի ոչ եթէ յանձնէ ինչ խօսքի, այլ զոր լսիցէ՝ խօսեսցի, եւ զգալոցն պատմեսցէ ձեզ։ Նա զիս փառաւորեսցէ, զի յիմէ անտի առնուցու եւ պատմեսցէ ձեզ։ Զամենայն ինչ զոր ունի Հայր՝ իմ է։ Վասն այնորիկ ասացի ձեզ, թէ յիմէ անտի առնուցու՝ եւ պատմեսցէ ձեզ» (ԺՁ. 13-15)։ Ահա այն զխաւոր համարները Յովհաննու Աւետարանին, որոնց վրայ կարելի է ըսել թէ հիմնած և մշակած է Եկեղեցին Ս. Հոգւոյն վարդապետութիւնը։

Ի՞նչ է այդ վարդապետութիւնը. — Երկու երես ունի անիկա։ Մին այն՝ թէ Ս. Հոգին անձնաւորեալ Աստուած է Հօր և Որդւոյ նման, յաւիտեանակից, էակից և համագոյակից անոնց, ինչպէս նաեւ անդամակից երրորդութեան, իբրեւ «մին յերրորդութեանէ»։ Միւսը, որ քրիստոնէական տեսակէտէն նուազ կարեւոր է, քան վերոյիշեալը, քանի որ վարդապետական սկզբունք մը ճշդիւն աւելի, բառերու հասկացողութեան անխմստ պայքար մըն է, ծանօթ է իբրեւ Ս. Հոգւոյն՝ բղխման վարդապետութիւնը։ Քրիստոնէական եկեղեցւոյ համար, որքան անհրաժիշտ նոյնքան և էական է Ս. Հոգւոյն աստուածութիւնը։ Վասն զի այդպէս սով երրորդութեան հիմնական վարդապետութիւնը կը մնար անխախտ իր անձերու հերքութեամբ և գոյութեան նոյնութեամբ։ Հոգեւորական տեսանկէտ՝ Ս. Հոգւոյն աստուածութեան ըմբռնումը կ'արժեւորէ եւ լիապէս կը բացատրէ Ս. Հոգւոյն ունեցած գործունէութիւնը աշխարհի և մարդոց մէջ, իբրեւ շնորհաբաշխ ազգակ, իբրեւ մխիթարիչ, իբրեւ ներշնչիչ, իբրեւ սրբիչ, իբրեւ հրաշագործ, իբրեւ բաշխիչ սիրոյ և վերջապէս իբրեւ թողիչ մեղքերու։ Իսկ միւսը, Ս. Հոգւոյն բղխման վարդապետութիւնը, որ ամէն բանէ աւելի աստուածաբանական արժէք ունի, Եկեղեցւոյ մէջ մասնաւոր կարեւորութիւն կը ստանայ անոր համար,

որ Եկեղեցին ընդունելէ վերջ Ս. Հոգւոյն աստուածութիւնը Հօր և Որդւոյ հետ. այսժմ այդ վարդապետութեամբ պիտի ճշդէ Անոր ունեցած յարաբերութեան կերպը Հօր և Որդւոյ հետ, հետեւաբար տայ անոր տեղ մը երրորդութեան մէջ։ Արդ, Եկեղեցին, շատ բնականորէն, այսպիսի խիստ էական կարեւորութիւն ունեցող վարդապետութեան մը առջև կանգնած պիտի պաշտպանէր և ջատագովէր զայն, և պատրաստէր բոլոր այն հակազդեցութիւնները զորս ի գործ դրաւ ընդդէմ Հոգեմարտներուն, Ս. Հոգւոյն աստուածութիւնը ուրացողներուն, և վերջապէս ընդդէմ անոնց որոնք տարօրինակ և նորամուտ կերպերով ուղեցին բացատրել անոր յարաբերութիւնը երրորդութեան աստուածային անձնաւորութեանը հետ։

Նախընթացը. — «Հոգի», «Հոգի Աստուծոյ» և «Ս. Հոգի» եզրերուն կը հանդիպինք շատ մը հայեցողական և կրօնական դրուագներ մէջ։ Զրադաշտականութեան մէջ կը խօսուի Ս. Հոգւոյն մասին, իբրեւ աստուածութեան անձնաւորեալ հեղու մի մը, որ յաճախ նոյնացուած է գերագոյն ստեղծիչին՝ Անուրամաղային։ Այդ Հոգին իր մէջ կը կրէ ստեղծագործ գործութիւն, բարոյական յատկութիւններ, և ուսուցչական պաշտօններ, որոնք յար եւ նման են Քրիստոնէական տեսակէտին։ Յոյն կրօնի խորհրդապաշտ կարգերուն մէջ կը հանդիպինք Ս. Հոգիին, որ կուգայ Աստուծոյ՝ հանգչելու համար բոլոր անոնց վրայ որոնք կը մասնակցին այդ խորհուրդներուն։ Աւելի վերջը սուրիկեանները կ'ուսուցանեն աստուածային Հոգւոյ մը մասին, որ ունի Նիւթական հրեղէն շունչի նկարագիր, որ իմացական սկզբունքն է տիեզերքին, բնական նաեւ մարդուն մէջ։ Առաջին անգամ երրայեցիներն են որ ճշմարտապէս կ'ըմբռնեն Աստուծոյ Հոգւոյն յղացքը, որ Հին Կտակարանի մէջ անորոշ, բայց Թալմուտական գրականութեան մէջ աւելի յստակ կերպով կը մօտենայ ենթակայականացման։ Արդ, այս բոլորն վերջ կարենալ մօտենալու համար Ս. Հոգւոյն քրիստոնէական ըմբռնման, հարկ է մասնաւոր որոշապէս տեսնել անոր եղափոխական ամբողջ պատկերը հրէական կամ Հին Կտակարանի մէջ, որմէ, որոշ հասկա-

ցողութեամբ կը միկնի Գրիստոնէութիւնը իր ամէն երեսներով, իբրեւ իր ստուերէն:

Ս. Հոգւոյն կամ Աստուծոյ Հոգւոյն յղացքը խիստ հետաքրքրական զարգացման փուլեր կը յայտնաբերէ բովանդակ Հին Ուխտին մէջ մինչև Գրիստոնէութիւն, Պատմականորէն մօտենալով հարցին, կրնանք ըսել որ Նախագերութեան կանոնական գըրականութեան, մասնաւորաբար Հնգամատեանի մէջ՝ Ենովայի Հոգին կամ ruach-ը կը ներկայացուի նիւթական կերպով: Այդ ruach-ը նախնական բանաստեղծութեանց մէջ նկատուած է մերթ հով: «Եւ հողով սրտմտութեամբ քով պատահեցան շուրջ, պաղեցան իբրեւ զպարիսպ ջուրք, պաղեցան ալիք ի մէջ ծովուն» (Յլք ԺԵ. ³): Մերթ փոթորիկն է անիկա, իբրեւ արտայայտութիւն Աստուծոյ բարկութեան, «Եւ լսելի արասցէ զփառս բարբառոյ իւրոյ, և զսրտմտութիւն բազկի իւրոց ցուցցէ բարկութեամբ եւ սրտմտութեամբ եւ բոցով որ ուտիցէ: և սաստիկ բարկութեամբ հրացանից, և ջրով և կարկոտի միանգամայն հոսելով բռնութեամբ» (Ես. 30 ³⁰): Նախագերութեան մարգարէական գրականութեան մէջ, այս անգամ, Հոգւոյն բնութիւնը նկատուած է նուազ ֆիզիքական: Ruach-ը «Վերին էութիւն» է, կենսական սկզբունքը, որ կը հոսի բարձունքէն, յարաբերութեան մէջ մտնելով աշխարհին հետ: Այսպէսով անիկա ծնունդ կուտայ երկրի բեղմնաւորութեան եւ իր ժողովուրդին՝ Իսրայէլի մէջ բարոյական արժէքներու «մինչեւ եկեսցէ ի վերայ ձեր Հոգի ի բարձանց, եւ եղիցի յանապատ Գերմէլ, եւ Գերմէլ յանապատ համարիցի: և հանգիցին իրաւունք յանապատի . . . Եւ բնակեսցէ ժողովուրդ իմ ի քաղաքին խաղաղութեան, եւ բնակեսցէ յուսով, եւ հանգիցեն մեծութեամբ» (Ես. ԼԲ. 15-18): Գերութեան շրջանը, այսինքն Ն. Ք. Զ. դարը, յատկանշական է իմացական ընդհանուր շարժումով և կրօնական յառաջդիմութեամբ մը: Այս շրջանին մէջ կը սաղմնաւորուին եւ կը տարածուին երկու մեծ կրօններ՝ կոնֆիւլիոսականութիւն եւ Պուտտայականութիւն: Յունական հանճարը այդ օրերուն կը ծաղկի բանաստեղծութեան, արուեստի եւ իմաստասիրութեան մէջ. եւ վերջապէս պէտք է ըսել, Իսրայէլեան մարգարէութիւնն ալ կը հասնի իր

զազաթնակէտին: Ընդհանուր յառաջդիմական այս շարժման, նպաստաւորուելով անշուշտ անկէ, իր մասնակցութիւնը կը բերէ նաև Հոգւոյն վարդապետութիւնը: Հոգին հոն կը բարձրանայ Աստուծոյ մէջ energy-ի ըմբռման, որ եղաւ Անոր իմացական գործարանաւորութիւնը ստեղծագործութեան աշխատանքին մէջ, կարգ եւ օրէնք հաստատելով սկզբնական քառսին ծոցը: «Եւ Հոգի Աստուծոյ շրջէր ի վերայ ջուրք» (Մնն. Ա. ²): Կամ «Ո՞ր գիտաց զմիտս Տեառն. և ո՞ր եւ ի նմա խորհրդակից՝ եթէ խելամուտ արասցէ զնա. կամ ընդ ո՞ւմ խորհեցաւ և արար զնա խելամուտ, կամ ո՞ր եցոյց նմա զդատաստան եւ զճանապարհ իմաստութեան» (Ես. Խ. 1³): անուհետեւ Հոգին եղաւ իրագործիչը Աստուծոյ նպատակներուն պատմութեան մէջ, նոյնիսկ մինչև ստորին աւարածները: Նղաւ շարժումին ուժական պատճառը «ի գնալն նոցա զնային, եւ ի կալն նոցա զտեղի առնուին, եւ ի վերանալ յերկրէ եւ անիւքն ընդ նոսին վերանային զի ոգի կենդանի գոյր յանիւն» (Եզ. Ա. ²¹): Նղաւ կեանքի սկզբունքը որ կը հոսի մեռեալ ազգի ծոցին մէջ, վերականգնալով զայն համաձայն Ենովայի հրամանին: «Այսպէս ասօժ Տէր ցոսկերսդ ցայդոսիկ. ահաւասիկ ես ամից ի վերայ ձեր լունչ կենդանի. եւ տաց ի ձեզ ջրի, եւ ամից ի վերայ ձեր մարմին, եւ ձեզցիցի ի վերայ ձեր մորթ, և տաց զոգի իմ ի ձեզ. և լինիջիք կենդանի, և ծանիջիք թէ ես եմ Տէր» (Եզ. ԼԷ. 5-6): Նղաւ իմացական՝ աննիւթական սկզբունք եւ գործարանաւորութիւն մարդուն մէջ «Եւ ոչ այնպէս. այլ ոգի է մարդկան, և լունչ ամենակալի է որ ուսուցանէ» (Յովք ԼԲ. ³): Եւ վերջապէս ան եղաւ մարդուն բարոյական վերանորոգման ազգակը: «Եւ տայ նոցա սիրտ այլ, և ոգի նոր պարգեցցից նոցա» (Եզ. ԺԱ. ¹⁹): Յետ գերութեան շրջանին քիչ մը կը թելադրի Ս. Հոգւոյն անձնաւորութիւնը, թօթափելով հետզհետէ իրմէ այն նիւթականութիւնը որ երբեմն իրը եղաւ: Այս յառաջդիմութիւնը յայտնի կ'երեւայ Եսայիի մէջ, երբ Ս. Հոգի բացատրութիւնը կը գործածէ զուգահեռաբար «պատգամաւոր հրեշտակին» որ Աստուածային առաջնորդութեան միջնորդը հանգիստացաւ իսրայէլին, անապատին մէջ: Այդ հրեշտակը

ցոյց կուտար վերանցական Աստուծոյ մը էջքը, տեսանելիին մէջ, ժամանակաւորապէս. Ս. Հոգին ալ նոյնպէս կը ներկայանցնէ Աստուծոյ կենդանի ուժը ի գործունէութեան, իր գործվուորդին մէջ. «Ոչ պատճառմամբ որ ոք և ոչ հրեշտակ, այլ ինքնին տէր փրկեաց զնոսա . . . բայց նոքա հետեցին, և բարկացուցին զՀոգի նորա սուրբ» (Ես. ԿԳ. 9-10): Պաշտօնատեան արտակենսական գրականութեան չըջանին «Ս. Հոգի» եղբը գործածուած է աւելի անոր բարոյական նկարագիրը ցոյց տալու համար, և մանաւանդ տարրորոշելու համար զայն օղին մէջ խմբուած հոգիներու ամբոխին: Ս. Հոգին կը նշանակէ նաեւ այն բարեպաշտ տրամագրութիւնը որ գոյութիւն ունի անհատներու մէջ: Այս չըջանին Հոգւոյն անձնաւորումը կը հասնի իր լրութեան: Անոր առաքելութիւնը ստեղծագործութեան մէջ որոշապէս շեշտուած է. Ան կը գործէ անկախաբար Աստուծմէ, և տեղ տեղ, հաւանաբար քրիստոնէական ազդեցութեամբ, Ս. Հոգին մայրն է Յիսուսի, և խորհրդատուն Քրիստոսի, և յաճախ Աստուծոյ տեղը կը բռնէ իրեն պաշտամունքի առարկայ, թէ և միշտ հրեշտակային ձևով: Հերան, աղեքսանդրեան դպրոցին, այս ուղղութեամբ, յատկանիւն է ջանք միանշնէն հրէական ըմբռնումը Հոգւոյն, ստոյկեան ըմբռնման հետ: Իմաստութեան գրքին մէջ Հոգին նոյնացուած է իմաստութեան հետ, և այդ իմաստութիւնն ալ, պէտք է ըսել, ստորագելիք մը է Աստուծոյ, այլ անձնաւորութիւն մը:

Հին Ուխտէն երբ անցնինք Ն. Կտակարանին, պիտի տեսնենք որ անիկա Քրիստոսի հետ, գերազանցապէս Ս. Հոգւոյն գիրքն է: Իւրաքանչիւր Աւետարանը կը բացուի անոր զեղման խոստումով. Գործքը նուիրուած է Քրիստոնէական եկեղեցւոյ մէջ անոր ունեցած գործունէութեան եւ արտայայտութեան. եւ վերջապէս Թուղթերը մշտապէս կը խօսին այն աշխատանքին մասին որ ան կ'ունենայ հաւատացեալներու անհատական եւ հաւաքական կեանքին մէջ, Համատեսական աւետարաններով, Ս. Հոգին կը ներկայանայ Հին Կտակարանական ըմբռնումներով, և անոր պնդարկութիւնը կ'ըլլայ Քրիստոսի միասնականութիւնը ցոյց տալու ատեն: Ս. Հոգին

անձնաւորութիւն մըն է հոն, մասնաւորաբար անոր գէմ եղած հայհոյութեան պարագան, այդ կը թելադրէ մեզի: Ս. Հոգւոյն ներկայութեան նշանն ուժն է, գերբնական զօրութիւնը, որ կը յայտնուի ընդհանուր և յանկարծական կերպով: — Գործքի մէջ Ս. Հոգին յատկանշուած է իր ունեցած գործունէութեամբ, հրաշքներու, մարգարէութիւններու, խօսքի և մանաւանդ Հոգեւալստեան գէպքին մէջ: Ս. Հոգին հոն նկարագրուած է իրեն անանձնական շնորհք մը ընձեռուած Հօր կողմէ Որդւոյն միջոցաւ, թէ և անձնական արարքներ վերագրուած են անոր, ան «կը խօսի», «կը վճռուի», «վէճերը կը կարգադրէ» և այլն: Վերջին այս պարագաներուն մէջ, Հոգին համակարգ է Աստուծոյ, բայց ոչ մէկ ճիշդ կ'երեւայ հոն, ճշգրտու Անոր ունեցած յարաբերութիւնը Հօր և Որդւոյ հետ: Ընդհանրական Թուղթերուն, Երաջեցւոց եւ Յայտնութեան մէջ, Ս. Հոգւոյն մասին եւ զած անհարկութիւնները քրիստոնէական փորձառութեան և մարգարէութեան կապուելէ աւելի, անոր գործունէութեան մեծ շեշտը կ'ուզեն տեսնել բարոյական կեանքին մէջ: Այսպէս Ս. Հոգին աղբիւր է սըրբութեան (Ս. Պետ. Ա.¹²). միջնորդութիւնն ալ (Ս. Պետ. Գ. 14): Ս. Հոգին իրեն գերբնական ուժ, մղում տուաւ աւետարանչութեան, և անոր այլազան արդիւնքները ճշմարտեցին փրկութեան այն աստուածային նկարագիրը որ աւետարանինը եղաւ: Անձնական արարքներ վերագրուած են անոր. ան «կը վճռուի», «կը գուշակէ» (Ս. Պետ. Ա. 1). «կը խօսի» (Յան. Բ. 7). «կը փափաքի» և «կը ներբնակի» (Յկը. Գ. 5): Ս. Հոգին Պետրոսի և Յուդայի մէջ կը նկատուի առնչակցից Հօր և Որդւոյ: — Պօղոսոսը գրականութեան մէջ Ս. Հոգին ունի աւագ տեղ: Անիկա ամէն բանէ առաջ բարոյական սկզբունքն է քրիստոնէական կեանքին: Այս հաւաստումը առաւել քան երբեք տիրական է հոն: Հոգին Աստուծոյ ուժն է, որ կ'իջնէ մարդկային կեանքին մէջ, և քրիստոնէական հաւատքին գործակցութեամբ, կը փրկէ մարդը մեղքէն, մահուանէն և օրէնքէն, և կ'առաջնորդէ ազատութեան օրհնութեան: Այս օրհնութիւնը արդարացւում է և վստահութիւնը

Աստուծոյ Որդիութեան, համագործակից է ան մարդկային գործերուն և աղօթքին. ան կը սրբացնէ մարդկային հոգին, միտքն ու մարմինը, և զանոնք կ'ընէ տաճար Աստուծոյ: Գալով Ս. Հոգւոյն բնութեան, Պօղոս ոչ մէկ կերպով կը ջնայ սահմանել զայն. անիկա ամէնէն աւելի մտազբաւուած է շէշտել Անոր ներկայութեան և գործունէութեան մասին, զորս ներկայացուցած է թէ անանձ և թէ անձնաւորեալ եզրերով: Անանձնապէս Ս. Հոգին այն «ուժն» է կամ «պարզեւր», որ կը տրուի, կը մատակարարուի և կը հեղու հաւատացեալներուն մէջ. անիկա այն «իւղն» է որով մարդ կ'օծուի. այն «մելանն» է որով կը ստորագրենք Քրիստոսի համար. վերջապէս երախտյիքը երկնային ժառանգութեան: Անձնաւորութեան եզրերը առաքեալին մօտ աւելի յաճախաբէպ են քան Ն. Կտակարանական կանխադոյն գրուած քննքուն մէջ: Այս մասին յատկանշական են «բնակիլ», «առաջնորդել», «փնտռել», «գիտնալ», «կամիլ», «գործել», «վշտակրիլ» և այլն արտայայտութիւնները: — Դիտելի է դարձեալ որ Պօղոս իր բոլոր գրութեանց մէջ հազիւ թէ ակնարկութիւնը կ'ընէ այն աւելցնութեանց մասին զոր ունի Ս. Հոգին Հօր և Որդւոյն հետ: Այս մասին չենք մըտնէր մանրամասնութեանց. միայն կը բաւականանք ըսել թէ առաքելին այս կերպ վարմունքը արդիւնք է հաւանաբար անոր՝ որ ինք տարուած է մանաւանդ Ս. Հոգւոյն Գալուստը, ներկայութիւնն ու գործունէութիւնը մատնանշելու:

ԳՐԻԳՈՐ ԱՅՂ. ՈՍԿԱՆԵԱՆ

(Շարունակելէ)

ԼԵԶՈՒՄԳԻՏԱԿԱՆ

ԱՍՈՐԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՎՐԱՅ(*)

Այս անունները գործաւաճան են Լ. Գ. Լ. նաև հայոց մէջ, այսինքն հայ անհատներ կրել են այդ անունները. բայց ասորական ձեւով օտար անունների թիւը շատ աւելի մեծ էր. այսպէս անձնական յատուկ անուններինց՝ Մար Աբաս Կասիմայ, Աղդէ, Լեւուբնա կամ Լաբուբնա, Աբգիթոյ, Բարդեճան, Բարձումայ, Բարեամ, Բրիթոյ, Շմուկէ, Իսկ տեղական անուններից՝ Դիղաք, Խաղաբ (Հալեբ), Մաւլեբ, Մուր (Տիւրոս), Մեծալիմ (Եփեսոս), Մծբին, Յուդանան, Նիւնուկ, Շամրին (Սամարիա) և այլն: Երբ քրիստոնէութիւնը մտաւ հայոց մէջ, որովհետեւ առաջին եկեղեցականները ասորի էին և Ս. Դիւքը առաջին անգամ ասորիներէն թարգմանուեց (և ոչ յունարէնից) ուստի և քրիստոնէական — երբայական անունները աւորական ձեւով մտան հայոց մէջ. յետոյ երբ եկան յոյն քարոզիչները և Ս. Դիւքը յունարէնի վրայից երկրորդ անգամ թարգմանուեց, ասորական ձեւերը ջնջուեցին և հետզհետէ վերացան: Այս պատճառով ահա հնագոյն գրուած քննքում մենք գտնուում ենք միեւնոյն անունը երկու ձեւով. այսպէս՝

ԱՍՈՐԱԿԱՆ ԶԵՒՈՎ

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԶԵՒՈՎ

Աբեաղովմ
Նդիաբէթ
Մեդեկիա
Յիւով
Շեմ
Շմեոն
Աւաւրիմ
Դիղաք
Եղիեհ
Մուր
Հաբէլ
Մուսեհ
Շամրին

Աբիսողով
Նդիաբէթ
Սեդեկիա
Յեսու
Սեմ
Սամփսոն
Մոււաղիմ
Տիգրիս
Եղիսե
Տիւրոս
Աբէլ
Մովսես
Սամարիա

(*) Շարունակութիւն՝ մեծամեծ հեղինակի «Պատմութիւն Հայ Լեզուի» գործէն (ԺԱ. Գլուխէն):